



## Marina İşletmeciliği Çalışanlarının İş Stres Düzeyleri ile Sanal Kaytarma Davranışları Arasındaki İlişkinin Marina Çalışanları Açısından Değerlendirilmesi

*Evaluation of the Relationship Between Job Stress Levels and Cyberloafing Behaviors of Marina Operators in Perspective of Marina Employees*

Selin UYANIK<sup>1</sup>

Ülkü Gül UMAT<sup>2</sup>

Arzu GÜRDOĞAN<sup>3</sup>

<sup>1</sup>Uzm., ORCID: 0000-0003-3632-3787, selinuyanik@posta.mu.edu.tr

<sup>2</sup>Uzm., ORCID: 0000-0003-2362-1822, ulkugulumat@posta.mu.edu.tr

<sup>3</sup>Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, ORCID: 0000-0003-0649-4374, agurdogan@mu.edu.tr

### Özet

Günümüzün en önemli sorunlarından biri haline gelen sanal kaytarma davranışı, bireylerin mesai saatleri içerisinde iş dışı internette harcadıkları zaman olarak ifade edilebilir. 2000’li yıllardan bu yana araştırmalara konu olan sanal kaytarma davranışı bireyleri çalışma yaşamından uzaklaştırırken, örgütlerin bazı iş aksaklıklarına ve maddi kayıplarına sebep olabilmektedir. ABD’de çalışanlar üzerinde yapılan bir araştırmada; mesai saatleri içerisinde çalışanların %84’ünün işle ilgili olmayan e-posta gönderdiği ve %90’ının web sitelerinde eğlence amaçlı gezinti yaptıkları ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda çalışmanın amacı turizm sektörünün önemli gelir kapılarından birini oluşturan marina işletmeciliği çalışanlarının iş stresi düzeyleri ile sanal kaytarma davranışları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırmada nicel araştırma yönteminden yararlanılarak, veri toplama tekniği olarak anket tekniği kullanılmıştır. Araştırma, 2020 kış ayları içerisinde Muğla’nın Marmaris ilçesinde yer alan bir marina işletmesi çalışanından 58 kişiye ulaşılarak analiz gerçekleştirilmiştir. Anketin birinci bölümünde “Mesai Saatleri İçinde İnternet Kullanımı”, ikinci bölümünde BEKAD (Bilişim Eğitimi ve Kültür Araştırma Derneği) tarafından oluşturulan “İş Stresi Düzeyi Ölçeği” kullanılmış, son bölümde ise demografik sorulara yer verilmiştir. Araştırmada elde edilen sonuçlar incelendiğinde, sanal kaytarmanın alt boyutları ile iş stresi arasında

pozitif yönlü ilişki olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde, çalışanların iş stresi düzeyleri ile genel sanal kaytarma davranışları arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu araştırma bulguları arasında yer almaktadır. Araştırmada elde edilen bu sonuçlar literatürde yer alan sanal kaytarma davranışı ve iş stresi üzerine Çivilidağ (2017) tarafından yapılmış olan araştırmanın pozitif yönlü ve düşük düzeyde olduğu sonuçlarıyla da tutarlılık göstermektedir. Bu doğrultuda çalışanların günlük rutin işlerini yerine getirebilmeleri için çalışma saatlerinin düzenlenmesi, hem kaytarma davranışında bulunma eğilimini azaltabilir hem de işletmeler açısından çalışan performansını arttırabilir.

**Anahtar Kelimeler:** İş stresi, sanal kaytarma, marina çalışanları.

### Abstract

Cyberloafing behavior, which has become one of the most important problems of today, can be expressed as the time individuals spend on the Internet outside of work during working hours. Cyberloafing behavior, which has been the subject of research since the 2000s, can lead individuals away from working life and cause some business disruptions and financial losses in organizations. In a study conducted on employees in the USA; It has been revealed that 84% of employees send non-work related e-mails during working hours and 90% of them browse websites for entertainment purposes. In this direction, the aim of the study is to examine the relationship between job stress levels and cyberloafing behaviors of marina management employees, which constitute one of the important income sources of the tourism sector. In the study, using the quantitative research method, the survey technique was used as the data collection technique. The research was carried out by reaching 58 people from the employees from a marina in the Marmaris district of Muğla during the winter months of 2020. In the first part of the questionnaire, "Internet Use During Working Hours", in the second part, "Work Stress Level Scale" created by BEKAD was used, and demographic questions were included in the last part. When the results obtained in the research were examined, it was determined that there was a positive relationship between the sub-dimensions of cyberloafing and job stress. Similarly, it is among the research findings that there is a positive relationship between employees' job stress levels and general cyberloafing behaviors. These results obtained in the study are also consistent with the results in the literature that the relationship made by Çivilidağ (2017) on cyberloafing behavior and

work stress is positive and at a low level. In this direction, arranging working hours so that employees can perform their daily routine work can both reduce the tendency of loafing behavior and increase employee performance in terms of businesses.

**Key Words:** Job stress, Cyberloafing, Marina Staff.

## GİRİŞ

Çağımızda internet kullanımı, günlük işlerin yürütülmesinde aktif olarak yer alan bir unsurdur (Seymour ve Nadasen, 2007: 543). İnsan yaşamında, internetin kötüye kullanımından kaynaklanan psikolojik ve davranışsal anlamda birçok olumsuz etki bulunmaktadır. İnsanların karşılaştıkları bu güçlü teknoloji günlük hayatlarındaki davranışlarını, evliliklerini, ilişkilerini hatta çalışma yaşamlarındaki tavırlarını etkileyebilmektedir (Greenfield 2002: 3-4). Artan rekabet ortamı ile beraber internet kullanımının iş yaşamında da yaygınlaşması iletişim ve iş yükü açısından çalışanlara önemli derecede katkı sağlarken, bilinçsiz kullanım ve suistimaller sonucunda işletmeler büyük oranda zarara uğrayabilmektedir (Örücü ve Yıldız, 2014: 99). ABD’de 1000 çalışan ile yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre çalışma saatleri içerisinde katılımcıların %84’ünün işle ilgili olmayan e-posta gönderdiğine ve %90’ının Web sitelerinde eğlence amaçlı gezinti yaptıkları ortaya çıkmıştır (Lim, 2002: 676).

Türkiye’nin önemli gelir kapılarından birini oluşturan turizm sektörü, istihdamın fazla olduğu emek yoğun bir sektör olarak kaşımıza çıkmaktadır. Müşteri odaklı olarak çalışılan bu sektörde çalışanlar uzun mesai saatleri içerisinde müşterilerin bitmek bilmeyen taleplerini karşılamakla mükellef olmakta ve sürekli olarak güler yüzlü hizmet vermek zorunda kalmaktadır. Çalışanlar üzerindeki bu zorunluluk bir süre sonra baskıya dönüşerek önemli oranlarda iş stresine sebebiyet verebilmektedir. İş stresi çağımızın önemli kronik rahatsızlıkları arasında yer almaktadır. Lazarus’a (1985) göre iş stresi “kişiden kaynaklanan bireysel dayanma gücünü aşan, bireye göre kendisini tehdit eden ilişkilerin toplamıdır” (Aktaran; Turunç, 2015: 146).

Bireylerin dışsal faktörlere verdiği tepki olarak tanımlanan stres kavramı, kısa vadede bireyin performansı üzerinde olumlu etki yaratırken; uzun vadede ters etki oluşturarak bireyi psikolojik ve fiziksel anlamda yıpratmaktadır (Kinman ve Jones, 2005: 109). Bu durumu destekler görüşte olan Özkalp ve Yıldız (2018) stres kavramını “çeşitli faktörler neticesinde çalışanın bedeninde ilk aşamada yapıcı bir etkiler yapan

ancak belirli bir düzeyden sonra ise yıkıcı etkiler yapan ve böylece çalışmada meydana gelen fiziksel, psikolojik ve davranışsal reaksiyonlar ile karakterize bir durum” olarak ifade etmiştir (Özkalp ve Yıldız, 2018: 62).

Stres, çalışan ile çalışma ortamı arasındaki ilişkilerin uyumsuzluğu sebebiyle bireyin refahını tehdit eder. Bu durum bireyde psikolojik anlamda memnuniyetsizlik, kaygı, benliği yitirme olarak sonuçlanırken fizyolojik anlamda yüksek tansiyon, kolesterol vb. rahatsızlıklara sebebiyet vermektedir. Davranışsal boyut açısından değerlendirildiğinde ise bireyde gerginlik ve sigara kullanımları gibi eğilimlere yol açmaktadır (Beehr ve Newman, 1978: 668).

Genel olarak sanal kaytarma, çalışanlara sunulan ekipman ve internet kullanımının örgütün çıkar ve amaçlarına yönelik olmayan iş dışı kullanımlar olarak ifade edilebilir. Diğer bir ifade ile çalışanların mesai saatleri içerisinde kişisel amaç ve ihtiyaçlarına yönelik olarak alışveriş yapma, kumar oynama, bankacılık faaliyetlerini yerine getirme, müzik indirme, yetişkin sitelerini ziyaret etme, bilet alım satımı, tatil planlama, çevrimiçi sohbetler, oyun indirme ve oynama vb. kullanımlara yönelimleri olduğu söylenebilir. Araştırmanın amacı, marina çalışanlarının iş stresi düzeyleri ile sanal kaytarma davranışları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Marina çalışanları üzerinde iş stresi düzeyleri ve sanal kaytarma ile ilgili literatürde sınırlı sayıda çalışma olması sebebi çalışmanın literatüre olan katkısı açısından önem arz etmektedir.

## LİTERATÜR TARAMASI

Sanal kaytarma uluslararası yazın açısından ortalama son 20 yıldır araştırmalara konu olmaya başlamıştır (Lim, 2002; Blanchard ve Henle, 2008). Türkiye’de ise sanal kaytarma davranışı üzerine yapılan çalışmaların 2011 yılından itibaren yoğun olarak ilgi gördüğü söylenebilir. Uluslararası literatürde “cyberloafing”, “cyberslacking” ve “cyberbludging” olarak bilinen sanal kaytarma, ulusal literatür incelendiğinde ise “sanal kaytarma”, “siber aylaklık” ve “siber kaytarma” olarak farklı isimlerle kullanılmıştır (Örücü vd., 2014: 100). Blanchard ve Henle (2008) sanal kaytarmayı, çalışanların iş yaşamı sırasında kişisel amaçlarına yönelik e-posta ve internet kullanımları olarak ifade etmektedir (Blanchard ve Henle, 2008: 1068). Blanchard vd.’ni (2008) destekler görüşte olan Vitak, Crouse ve Larose’a (2011) göre sanal kaytarma, çalışan bireylerin çalışma saatleri içerisinde internette boşa zaman geçirmesi,

önemsiz bilgi işlem, kişisel amaçlar için internet ve mobil teknolojinin kullanılması durumu olarak ifade edilmektedir (Vitak, Crouse ve Larose, 2011: 1751). Özkalp, Aydın ve Tekeli (2012: 22) ise sanal kaytarma kavramını “bilgi ve iletişim teknolojilerinin gerek günlük yaşamda gerekse de çalışma yaşamında yoğun bir biçimde kullanımı sonucunda çalışanların işten kaytarmak amacıyla zamanını boşa geçirmek veya kendi amaçları doğrultusunda internet, sosyal medya ve kişisel e-maillerini kullanmaları ile ortaya çıkan yeni bir kavram siber kaytarma veya sanal kaytarma” olarak tanımlamışlardır.

Literatürde sanal kaytarma davranışını ele alan çalışmalar incelendiğinde sanal kaytarma davranışlarının belirli türlere (sınıflara) ayrıldığı görülmektedir. Yazında yer alan bazı sınıflandırmalara göre;

- ✓ Anandarajan, Devine ve Simmers (2004) sanal kaytarmayı; yıkıcı etkinlikler (disruptive cyberloafing), dinlendirici etkinlikler (recreational cyberloafing), kişisel öğrenme etkinlikleri (personal learning cyberloafing) ve belirsiz etkinlikler (ambiguous) olarak sınıflandırmışlardır (Anandarajan, Devine ve Simmers, 2004: 61-79).
- ✓ Robinson ve Bennett (1995) ise sanal kaytarmayı; önemli sanal kaytarma ve önemsiz sanal kaytarma olarak iki grupta incelemiştir (Robinson ve Bennett, 1995: 555-572).
- ✓ Sanal kaytarmanın öncüleri arasında yer alan Lim (2002) ise sanal kaytarmayı, tarama (browsing) etkinlikleri ve e-posta (e-mailing) etkinlikleri olarak (Lim, 2002: 675-694) değerlendirmiştir.
- ✓ Lim ile benzerlik gösteren diğer bir sınıflandırma ise Blau, Yang ve Ward-Cook (2006) tarafından yapılan sınıflandırmadır. Blau vd.’nin (2006) yaptığı sınıflandırmaya göre ise sanal kaytarma; internette gezinti aktiviteleri, iş ile ilgili olmayan e-posta aktiviteleri ve etkileşimli sanal kaytarma aktiviteleri olarak üç bölümde ele alınmıştır (Blau, Yang ve Ward-Cook, 2006: 9-17).

İnternet kullanımının giderek yaygınlaşmasıyla işverenlerin bu konudaki endişeleri giderek artmaktadır. Çalışma hayatında, çalışanların verimliliğinin azalmasına, ücret kayıplarına ve sistem performansının düşmesine yol açabilmektedir

(Blanchard vd., 2008: 1068). Blanchard vd.'ni (2008) destekler görüşte olan Liberman, Seidman, McKenna ve Buffardi'a (2011) göre sanal kaytarma davranışı işverenler açısından büyük maliyetlere sebep olurken; bu davranış, çalışanların verimliliğini azaltıp, internet olanaklarının kötüye kullanımı (kumar, yetişkin siteleri vs.) sonucunda örgütü yasal sıkıntılara sokabilir (Liberman, Seidman, McKenna ve Buffardi, 2011: 2192).

Çalışan bireylerin mesai saatleri içerisinde kişisel internet kullanımları, örgüt içerisindeki işlerini yetiştirememesine sebep olabilmektedir. Çalışan bireylerin görevlerini yerine getirebilmek için kişisel internet kullanımlarını iş dışındaki yaşamlarına dahil etmek zorunda kalmaktadır. Bireylerin özel hayatında sıkıntılara sebep olabilecek bu durum daha sonra iş yaşamına da yansiyarak örgütü olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Yıldız, Yıldız ve Ateş, 2015: 57).

Sanal kaytarma davranışları hem çalışan personel hem de finansal açıdan örgütlere önemli derecede zarar verebilmektedir (Weatherbee ve Kelloway, 2010: 35). Sanal kaytarma davranışının olumsuz etkileri incelendiğinde; verimsizlik, düşük rekabet (Liberman vd., 2011: 2192), disiplin suçları, itibar kaybı, örgüt ve kişisel gizliliğinin ihlal edilmesi (Weatherbee vd., 2010: 35-36), müşteri sadakatinin azalması ve güven kaybı (Jia, Jia ve Karau, 2013: 359), şirket ağına erişilebilirlik, bilgisayar korsancılığına maruz kalma ve güvenlik sorunları (Özler ve Polat, 2012: 5) olarak sıralanabilir.

Çalışma yaşamında sanal kaytarma davranışı, profesyonel çalışanlarda da yaygın olarak gözlemlenen bu durumdur. Yapılan bir araştırma sonucuna göre işgörenlerin, bir iş günü boyunca, işle ilgili olmayan zamanın, işe ayırdıkları zamana kıyasla daha fazla vakit ayırdıkları ortaya çıkmıştır (Vitak vd., 2011: 1751). Yapılan diğer bir araştırma sonuçlarına göre ise; çalışanların, iş ortamında çevrimiçi alışveriş yapmaları, çevrimiçi kumar oynamaları ve pornografik sitelere erişimlerde bulunmaları sebebiyle şirketlerin %20 ile %30'unun çalışanlarını işten çıkardığı tahmin edilmektedir (Blanchard vd., 2008: 1068).

Genellikle iş yaşamında olumsuz bir davranış olarak değerlendirilen internet kullanımı, işgörenler açısından da oldukça olumsuz karşılanan bir durumdur (Vitak vd., 2011: 1752). Ülkemizde sanal kaytarma olarak bilinen (Özkalp vd., 2012) bu davranışın yalnızca olumsuz olarak değerlendirilmesi yanlış olacaktır.

Telekomünikasyon ekipmanları ve internetin yaygınlaşmasının (Örücü vd., 2014: 100) yaratmış olduğu eşsiz öğrenme imkânı ve yeni bilgi ortamı, çalışanların iş yaşamında daha başarılı ve yaratıcı fikirler sunan bireylere dönüşmesine olanak sağlayacaktır (Anandarajan vd., 2004; Blanchard vd., 2008: 1069; Köse, Oral ve TÜresin, 2012: 291). Seymour ve Nadasen'e (2007: 543) göre çalışanların internete kolay erişimleri örgüt içi verimliliği arttıracak ve iş gören performansını yükseltecektir.

İş yaşamında sanal kaytarmanın olası yararları üzerine Andreassen, Torsheim ve Pallesen (2014), bu tür davranışların çalışanların mesai saatleri içerisinde stres düzeylerini azalttığı ve iş memnuniyeti ile yaratıcılığa olumlu etkileri olduğunu vurgulamıştır (Andreassen, Torsheim ve Pallesen, 2014: 906). Bu anlamda iş ve iş dışı aktiviteleri dengede tutarak sınırların belirlenmesi örgüte zarar vermeyecek aksine stresten uzaklaşan bireyler örgüte fayda sağlayacaktır (König ve Guardia, 2014: 1-25).

Websense Inc. (2000), çalışanların iş saatleri uzadıkça günlük hayatlarındaki alışveriş veya bankacılık faaliyetleri gibi kişisel görevlerini yerine getirememesi sebebiyle insanların çalışma hayatlarındaki web kullanımlarında esnekliklerin olması gerektiğini ortaya koymuştur (Seymour vd., 2007: 546). Çalışanlar da yüksek iş doyumunu, yaratıcılık, reaksiyon, iyileşme, refah düzeyinde artış gözlemlenirken; can sıkıntısı, yorgunluk ve stresten kurtulma gibi durumlardan uzaklaşabilmeleri sebebiyle daha mutlu çalışabileceklerdir (Vitak vd., 2011: 1752).

Margolis ve Kroes (1974), çalışma yaşamı içerisinde iş stresini engellemek için çalışan ile etkileşimde bulunulmasının önemine değinmiş ve stresin ölçülebilmesi için en az beş boyutta incelenmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Bu boyutlar;

- Kısa vadeli öznel durumlar (anksiyete, gerginlik, öfke)
- Uzun vadeli psikolojik tepkiler (depresyon, genel halsizlik, yabancılaşma, yorgunluk)
- Geçici fizyolojik değişiklikler (katekolamin seviyeleri, kan basıncı)
- Fiziksel sağlık (gastro-intestinal (mide-bağırsak) bozuklukları, koroner kalp hastalığı, astım atakları)
- İş performansındaki düşüş (zorlanma) olarak belirlenmiştir (Beehr ve Newman, 1978: 669).

İş stresi ve sanal kaytarma ile ilgili literatürde yapılmış çalışmalar incelendiğinde;

Turunç (2015), ‘iş stresi-kaytarma ilişkisinde liderin rolü: turizm sektöründe bir araştırma’ adlı çalışmasında iş stresinin algılanan kaytarma üzerine olan etkisini ölçümlemeyi amaçlamıştır. Türkiye’nin Antalya ve Muğla bölgesinde yer alan ve turizm işletmelerinde görev alan 494 çalışan üzerinde araştırma yapılmıştır. Araştırma sonuçları incelendiğinde sektör çalışanlarının iş stresleri ile algılanan kaytarma davranışları arasında ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Turunç, 2015).

Çivilidağ (2017), “iş yaşamında sanal kaytarmanın iş stresi ve doyumunu ile ilişkisi üzerine bir araştırma” adlı çalışmasında farklı hizmet grubu beyaz yakalı çalışanlarda sanal kaytarma, iş stresi ve iş doyumunu düzeylerini bazı demografik değişkenlerle (cinsiyet, yaş, iş kolu) ilişkisini incelemiştir. Araştırma, Antalya il merkezinde 223 çalışan ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya gönüllü olarak katılan çalışanların %88,4’ü günde 0-3 saat arası işyerinde kişisel amaçlı internet kullanarak, sanal kaytarma davranışlarında bulduklarını bildirmişlerdir. Araştırma sonucunda, “sanal kaytarma ile iş stresi ve iş doyumunu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (Çivilidağ, 2017).

Özkalp ve Yıldız’ın (2018), “olumlu ve olumsuz sanal kaytarma davranışlarının işteki stres üzerindeki etkisi”ni incelemek amacıyla yaptıkları araştırma; iki aylık sürede farklı illerde görev yapan sağlık, sosyal hizmetler, otomotiv ve ilaç sektörlerindeki 187 tam zamanlı çalışan üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda, “kişisel gelişime yönelik sanal kaytarma davranışlarının iş stresini azalttığı, sapkınlığa yönelik sanal kaytarma davranışlarının ise iş stresini artırdığı” saptanmıştır (Özkalp ve Yıldız, 2018).

Köse, Oral ve Türesin (2012), “iş yaşamında sosyal kolaylaştırma kavramı ve sanal kaytarma ile ilişkisi: araştırma görevlileri üzerinde bir araştırma” adlı çalışmasında akademisyenlerin çalışma ortamlarında başkalarının bulunmasının bireysel performans üzerindeki sosyal kaytarma etkisini tespit etmeye çalışmıştır. Araştırmanın örneklemini üniversitede görev yapan 17 araştırma görevlisi oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda, katılımcıların; %41’nin interneti iş yerinde sosyalleşme olarak kullandığı; %59’unun çalışma arkadaşının varlığının bireyi sanal kaytarma davranışından uzaklaştırdığı ve internette boşa vakit harcamak yerine daha verimli olarak kullandığını



ifade etmiştir. Diğer bir sonuç ise, katılımcıların %65'i yakınlarında çalışan herhangi bir insan bulunmasının kendilerini motive ettiğini, başka birisi tarafından izleniyor olma dürtüsü ile çalışmak zorunda hissettiği ve çalışma arkadaşının bilgi ve tecrübelerinden yararlanabilmenin olumlu sonuçlar yarattığını belirtmiştir (Köse, Oral ve TÜresin, 2012).

Özüdoğru (2019), “sanal kaytarma ve işgören performansı ilişkisinde iş stresinin düzenleyici etkisinin incelenmesi: sağlık sektöründe bir araştırma” adlı çalışmasında sanal kaytarma davranışı ile işgören performansı arasındaki ilişkiyi belirlemek ve bu ilişki üzerinde iş stresinin düzenleyici etkisinin olup olmadığını belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma, kamuya ait sağlık kuruluşlarında görev yapan farklı özelliklerdeki 402 çalışandan oluşmaktadır. Araştırma sonucunda, sanal kaytarma davranışının işgören performansı üzerinde anlamlı ve negatif bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Özüdoğru, 2019).

## YÖNTEM

Araştırmada, nicel araştırma yöntemi kullanılmış olup, veri toplama tekniği olarak anket tekniğinden faydalanılmıştır. Anket tekniğini uygularken, araştırma konusunun anket tekniğine uygun olması, konunun anket yoluyla kişilerin bilgi verebileceği olgular olması, sorulan soruların konuyla ilgili olması ve uygun ölçekle ifade edilmiş olması, yasak ve sakıncalı bilgiler istenmemesi, kişilerin bilgi vermeye zorlanmaması ve yönlendirici olmaması, yeterli sayıda bireylerden bilgi alınmış olması, anket hatalarını azaltmak için gerekli eğitim, iletişim ve örgütsel önlemlerin alınmış olması, anket tekniğiyle toplanan bilgilerin mümkünse deney, gözlem ve literatür verileri ile desteklenmesi ve irdelenmesi, elde edilen verilerin, bilgisayar ortamında veri girişine, analizlere ve testlere imkan sağlaması gerekir. Anket tekniği ile insanların davranışları, üretim performansları, bilgi düzeyleri, herhangi bir konudaki duyguları, görüşleri, tutumları, inançları, tatmin ve memnuniyet düzeyleri, uygulanan bir politika ya da programın işleyen ya da işlemeyen yanları gibi birçok konu hakkında bilgi edinilebilir (Baştürk, ve Taştepe, 2013: 249; Arıkan, 2018: 99).

Araştırmanın örneklemini Muğla'nın Marmaris bölgesinde yer alan X marina işletmesi çalışanları oluşturmaktadır. Araştırmanın anket çalışması 2020 yılı kış aylarında gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda ortalama çalışan sayısı 72 olarak tespit

edilmiş ve bu kişilerden 58 kişiye ulaşılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçek Anandarajan ve diğerlerinin (2004) çalışmasında kullandığı ifadelerden oluşan “Mesai Saatleri İçinde İnternet Kullanımı” adlı ölçektir. Bu ölçek aynı zamanda, Kalaycı (2010) ve Öçal’ın (2018), Blanchard ve Henle’nın (2008) çalışmalarında kullandıkları ölçeklerdir. Sanal kaytarma davranışlarını ölçümlemek üzere 40 ifadeden oluşan ölçeğin Türkçe’ye uyarlanmış hali çalışmada kullanılmıştır. Ölçek 4 boyuttan (1. Dinlenme Amaçlı İnternet Kullanımı, 2. Suistimale Açık İnternet Kullanımı, 3. Kişisel Öğrenme Amaçlı İnternet Kullanımı, 4. Belirsiz İnternet Kullanımı Etkinlikleri) ve 40 ifadeden oluşmaktadır (Anandarajan, vd., 2004: 72).

Anketin ikinci kısmında, marina çalışanlarının stres düzeylerini ölçümlemek için, Bilişim Eğitim Kültür ve Araştırma Derneği (BEKAD) tarafından oluşturulan "İş Stresi Düzeyi Ölçeği" adlı 10 maddeden oluşan anketten faydalanılmıştır (<http://bekad.org/?sayfa=haftanın-konusu&id=52>, 07.02.2020). Anketin birinci ve ikinci bölümünde yer alan ifadelere katılım derecelerine ilişkin “1-Hiçbir Zaman, 2-Nadiren, 3-Ara Sıra, 4-Çoğunlukla, 5-Her Zaman” şeklinde yanıt vermeleri istenmiştir. Araştırmanın üçüncü ve son bölümünde ise marina çalışanlarına yönelik demografik sorular yer almaktadır. Araştırmanın uygulanabilmesi için araştırmanın yürütüldüğü marina yöneticilerden izin alınmış ve onların bilgi ve yönlendirmeleri sonucunda marina çalışanlarına ulaşılmıştır. Anketlerin doldurulması sırasında katılımcılardan kişisel bilgiler talep edilmemiş ve araştırmanın yapılaş amacı hakkında açıklayıcı bilgiler verilmiştir. Çalışma kurgulanırken oluşturulan hipotezler aşağıdaki gibidir.

- ✓ H0a: Marina işletmesi çalışanlarının sanal kaytarma davranışları ile iş stresi arasında anlamlı bir ilişki yoktur.
- ✓ H1a: Marina işletmesi çalışanlarının sanal kaytarma davranışları ile iş stresi arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- ✓ H0b: Marina işletmesi çalışanlarının sanal kaytarma alt boyutlarından “Dinlenme Amaçlı İnternet Kullanımı” ile iş stresi arasında anlamlı bir ilişki yoktur.
- ✓ H1b: Marina işletmesi çalışanlarının sanal kaytarma alt boyutlarından “Dinlenme Amaçlı İnternet Kullanımı” ile iş stresi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

- ✓ H0c: Marina işletmesi çalışanlarının sanal kaytarma alt boyutlarından “Suistimale Açık İnternet Kullanımı” ile iş stresi arasında anlamlı bir ilişki yoktur.
- ✓ H1c: Marina işletmesi çalışanlarının sanal kaytarma alt boyutlarından “Suistimale Açık İnternet Kullanımı” ile iş stresi arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- ✓ H0d: Marina işletmesi çalışanlarının sanal kaytarma alt boyutlarından “Kişisel Öğrenme Amaçlı İnternet Kullanımı” ile iş stresi arasında anlamlı bir ilişki yoktur.
- ✓ H1d: Marina işletmesi çalışanlarının sanal kaytarma alt boyutlarından “Kişisel Öğrenme Amaçlı İnternet Kullanımı” ile iş stresi arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- ✓ H0e: Marina işletmesi çalışanlarının sanal kaytarma alt boyutlarından “Belirsiz İnternet Kullanımı” ile iş stresi arasında anlamlı bir ilişki yoktur.
- ✓ H1e: Marina işletmesi çalışanlarının sanal kaytarma alt boyutlarından “Belirsiz İnternet Kullanımı” ile iş stresi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Oluşturulan bu hipotezlerin testi, veriler analiz edilip değerlendirildikten sonra kabul ya da red şeklinde sonuçlandırılmıştır.

## **BULGULAR**

Çalışanların sanal kaytarma (36 ifade) ve iş stresi düzeylerini (10 ifade) ölçümlemeye yönelik hazırlanan ölçekler için yapılan güvenilirlik analizi sonucunda elde edilen bulgulara aşağıda yer verilmiştir. Bununla beraber ölçeğin güvenilirliğini test etmek için Cronbach's Alfa katsayısından yararlanılmıştır. Analiz sonucunda güvenilir olarak değerlendirilebilmesi için Alfa katsayısının 1'e yakın olması gerekir. Alfa değerlerinin sonuçları aşağıda belirtildiği gibi değerlendirilir (Kalaycı, 2010: 405):

- $0,00 \leq \alpha < 0,40$  ise ölçek güvenilir değildir.
- $0,40 \leq \alpha < 0,60$  ise ölçek düşük güvenilirdir,
- $0,60 \leq \alpha < 0,80$  ise ölçek oldukça güvenilirdir,
- $0,80 \leq \alpha < 1,00$  ise ölçek yüksek derecede güvenilirdir.

Sanal kaytarma ölçeğinin tamamı için (toplam 36 ifade) Cronbach Alfa ( $\alpha$ ) güvenilirlik katsayısı  $\alpha = 0,96$  olarak bulunmuştur. Elde edilen bulgular, kullanılan sanal kaytarma ölçeğindeki soruların birbiriyle tutarlı ve ölçülmek istenen tutumu ölçmeye uygun olduğunu göstermektedir. Araştırmada kullanılan soru ifadelerinin çok yüksek düzeyde güvenilirliğe sahip olduğu söylenebilir. İş stres düzeyini ölçümlemeye yönelik hazırlanan bu ölçekte ölçeğin tümü için (toplam 10 ifade) Cronbach Alfa ( $\alpha$ ) güvenilirlik katsayısı  $\alpha = 0,77$  olarak saptanmıştır. Kullanılan soru ifadelerinin güvenilir olduğu görülmektedir.

**Tablo 1. Çalışanların Demografik Özelliklerine İlişkin Analiz Sonuçları**

Değişkenler	f	%	Ort.	Std. Sapma
<b>Cinsiyet</b>				
Kadın	14	24,1	1,75	,429
Erkek	44	75,8		
<b>Medeni Durum</b>				
Evli	35	60,3	1,41	,488
Bekar	23	39,7		
<b>Yaş</b>				
26-35 yaş	22	38	2,66	,884
36-45 yaş	22	35		
<b>Mezun Olduğu Lise</b>				
İlkokul	14	24,1	2,64	1,249
Lise	24	41,3		
<b>Çalıştığı Pozisyon</b>				
Güvenlik görevlisi	13	22,4	3,44	1,863
Temizlik görevlisi	12	20,6		
Ofis görevlisi	8	13,8		
Atölye görevlisi	8	13,8		
<b>Çalışma süresi</b>				
6-10 yıl	15	25,8	3,34	1,328
11-15 yıl	6	10,3		
16 yıl ve üstü	9	15,5		

Araştırmaya katılan 58 marina çalışanının demografik özelliklerine göre dağılımları incelendiğinde katılımcıların; %76'sı erkek iken %24'ü kadın çalışandan oluşmaktadır. Çalışanların, %60'ı evli, %40'ı ise bekar; %38'i 26-35 yaş aralığında, %35'i 36-45 yaş aralığında; %41'i lise mezunu iken %24'ü ilkokul mezunu; %22'si güvenlik görevlisi, %21'i temizlik görevlisi, %14'ü ofis görevlisi ve %14'ü atölye görevlilerinden oluşmaktadır. Çalışma süreleri açısından incelendiğinde ise çalışanların %26'sının 6-10 yıl, %16'sının da 16 yıl ve üstü ve %10'unu 11-15 yıl arası çalıştığı saptanmıştır (Tablo 1).

Tablo 2. Çalışanların İnternet Kullanım Özelliklerine İlişkin Analiz Sonuçları

Değişkenler	f	%	Ort.	Std. Sapma
<b>İnternet kullanım süresi</b>				
1-5 yıl arası	14	24,1	3,21	1,294
6-10 yıl arası	14	24,1		
11-15 yıl arası	11	19,0		
16 yıl ve üzeri	11	19,0		
<b>Günlük kullanım süresi</b>				
2 saat ve daha fazla	18	31,0	3,34	1,525
1-1,5saat arası	14	20,7		
0-3dk arası	11	13,8		
<b>Facebook</b>				
Evet	46	79,3	1,22	,406
Hayır	12	20,7		
<b>Uzaklaşma</b>				
Evet	38	65,5	1,37	,470
Hayır	20	34,5		

Araştırmaya katılan marina çalışanlarının internet kullanım düzeyleri incelendiğinde %48'i 1-10 yıl arası internet kullanırken, %38'i 11 yıl ve üstü süre ile internet kullanmaktadır. Çalışanların %31'i günde 2 saatten fazla süre ile internet kullandığını belirtirken, %21'i 1 ile 1.30 saat arasında internet kullandığını belirtmiştir. Ayrıca marina çalışanlarının %79'u facebook, twitter, instagram gibi sosyal medya hesapları kullanırken; %21'i hiçbir sosyal medya hesabına üye olmadığını ifade etmiştir (Tablo 2).

Tablo 3. Marina Çalışanlarının Sanal Kaytarma Davranışlarına Yönelik Tutum İfadelerinin Dağılımı

	İfadeler	Ort.	Standart Sapma	$\alpha$
Dinlenme Amaçlı İnternet Kullanımı	Hafta sonu için eğlence / sosyal program yapma	2,96	0,19	0,87
	Çevrimiçi alışveriş / fiyat araştırması yapma	3,10	0,19	
	Amaçsızca internette dolaşma	2,62	0,19	
	Yeni iş ve kariyer fırsatlarını araştırma	2,29	0,19	
	Satın alınması düşünülen ürünler hakkında araştırma yapma	3,57	0,17	
	Hobi ve ilgi alanlarıyla ilgili araştırma yapma	2,96	0,18	
	Sosyal medyayı takip etme / varlığını sürdürme	2,92	0,18	
	Sosyal klup ve organizasyonlar hakkında bilgi toplama	2,22	0,18	
	Sohbet odalarında özel yaşama ilişkin paylaşımlarda bulunma	1,82	0,16	
Suistimale Açık İnternet	Sanal toplulukları / forumları ziyaret etme	2,08	0,16	0,86
	Blogları takip etme	2,00	0,17	
	İş dışı e-posta gönderme / alma	2,29	0,19	
	Çevrimiçi günlük finansal işlemler yapma	2,55	0,19	
	Anlık ileti gönderme / alma	3,15	0,19	
	İnternet reklamlarını inceleme	2,01	0,16	
Müzik indirme	2,35	0,18		

	İnternet üzerinden radyo dinleme	2,08	0,18	
Kişisel Öğrenme Amaçlı İnternet	Eğlence amaçlı haberleri takip etme	2,31	0,18	0,88
	Çevrimiçi oyun oynama	1,94	0,19	
	Spor ve magazin haberlerini takip etme	2,50	0,18	
	Video izleme	3,00	0,19	
	İlan ve fırsat sitelerini takip etme	2,55	0,18	
	Kişisel konularda araştırma yapma	3,07	0,17	
	Kurumun internet sitesini takip etme	2,50	0,19	
	Turizm alanındaki akademik yayınları ve haberleri takip etme	2,73	0,18	
	Sendika ve meslek örgütlerinin web sitelerini takip etme	1,87	0,16	
	Belirsiz İnternet Kullanımı	İnternet üzerinden iş arama sitelerini ziyaret etmek	1,94	
Mevzuata yönelik araştırma yapma		1,94	0,19	
Diğer acentaların faaliyet ve başarılarını takip etme		2,83	0,19	
Hizmetiçi kurs ve seminerler hakkında bilgi edinme ve başvuru yapma		2,41	0,18	
Haber porterleri üzerinden gündemi takip etme		2,94	0,17	
Branşı ile ilgili siteleri takip etme		2,79	0,17	
Adres, telefon numarası, yol tarifi vb. bilgilere ulaşma		2,96	0,16	
Sohbet odalarında / forumlarda alanı ile ilgili tartışmalar yapma		1,73	0,17	
Devlet kurumlarının web sitelerini ziyaret etme		2,73	0,17	
Sohbet odalarında / forumlarda diğer acentalarla ilgili bilgi toplama		1,67	0,16	
<b>Toplam</b>	<b>3,71</b>	<b>0,17</b>	<b>0,96</b>	

Tablo 3’de görüleceği gibi, marina çalışanlarının sanal kaytarma davranışlarının iyi düzeyde olduğu söylenebilir. İfadelere katılım derecelerinin ortalama değerinin 3,71 çıkması da bu sonucu desteklemektedir.

Sanal kaytarma boyutlarının ifadelere katılım dereceleri incelendiğinde en yüksek ilk 3 ifade ve ortalamaları; suistimale açık internet kullanımında yer alan “Anlık ileti gönderme/alma” (Ort: 3,15), dinlenme amaçlı internet kullanımında yer alan “Çevrimiçi alışveriş/fiyat araştırması yapma” (Ort: 3,10) ve kişisel öğrenme amaçlı internet kullanımında yer alan “Kişisel konularda araştırma yapma” (Ort: 3,07) ifadeleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sanal kaytarma ifadelerine katılım dereceleri incelendiğinde en düşük 3 ifadenin belirsiz internet kullanımında yer alan “Sohbet odalarında/forumlarda diğer acentalarla ilgili bilgi toplama” (Ort: 1,67) ve “Sohbet odalarında / forumlarda alanı ile ilgili tartışmalar yapma” (Ort: 1,73). Ölçekte en düşük 3. ifade ise dinlenme amaçlı internet kullanımında yer alan “Sohbet odalarında özel yaşama ilişkin paylaşımlarda bulunma” (Ort: 1,82) ifadesi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 4. Marina Çalışanlarının İş Stresi Davranışlarına Yönelik Tutum İfadeleri

	İfadeler	Ort.	Standart Sapma	$\alpha$
İş Stresi	Şu anki iş yüküm beni çok fazla zorlamaktadır	2,53	0,17	0,78
	Genellikle işten ayrılana kadar yapmam gereken herşeyi bitirebilirim	4,16	0,13	
	Bazı iş arkadaşarımla, astlarımla çalışmak benim için güçtür.	3,01	0,19	
	İşimle yeni sorumluluklar çıktığında bu sorumlulukları diğer çalışanlara devretmek yerine kendim üstlenirim.	3,92	0,14	
	İşimde çok az çeşitlilik ve sorun vardır.	3,03	0,16	
	İşimin gereklerini yerine getirmek için çoğunlukla kendime aşırı yüklenirim.	3,64	0,15	
	İşimde baskı altında kaldığımda kontrolümü kaybetme eğilimindeyim.	2,25	0,18	
	İşimin gereklerini yerine getirmeyi engelleyen birçok müdahalenin sıkıntısını yaşıyorum.	2,60	0,18	
	Hem mükemmel bir yönetici, hem mükemmel bir eş, hem de mükemmel bir ebeveyn olmak benim için çok önemlidir.	4,41	0,11	
	İşim evde devam eder, işimi bitirmeden hayatta uyumam.	2,62	0,19	
<b>Toplam</b>	<b>3,21</b>	<b>1,60</b>	<b>0,77</b>	

Tablo 4’de görüleceği gibi, marina çalışanlarının iş stresi davranışlarının iyi düzeyde olduğu söylenebilir. İfadelere katılım derecelerinin aritmetik ortalama değerinin 3,21 çıkması da bu sonucu desteklemektedir.

İş stresi ölçeğinde ifadelere katılım dereceleri incelendiğinde en yüksek ilk 3 ifade ve ortalamaları; “Hem mükemmel bir yönetici hem mükemmel bir eş, hem de mükemmel bir ebeveyn olmak benim için çok önemlidir” (Ort: 4,41), “Genellikle işten ayrılana kadar yapmam gereken her şeyi bitirebilirim” (Ort: 4,16) ve “İşimle yeni sorumluluklar çıktığında bu sorumlulukları diğer çalışanlara devretmek yerine kendim üstlenirim” (Ort: 3,92) ifadeleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sanal kaytarma boyutlarının ifadeleri katılım dereceleri incelendiğinde en düşük 3 ifade ve ortalamaları ise; “İşimde baskı altında kaldığımda kontrolümü kaybetme eğilimindeyim” (Ort: 2,25) ve “Şu anki iş yüküm beni çok fazla zorlamaktadır” (Ort: 2,53) ve “İşimin gereklerini yerine getirmeyi engelleyen birçok müdahalenin sıkıntısını yaşıyorum” (Ort: 2,60) ifadeleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan marina çalışanlarının iş stresi ile sanal kaytarma arasındaki ilişkisinin incelendiği korelasyon analizi sonuçları aşağıda Tablo 5’de yer almaktadır.

Korelasyon katsayılarına ilişkin, iki değişken arasında Pearson Korelasyon Katsayısı'nın 0,00-0,25 aralığında çok zayıf; 0,26-0,49 aralığında zayıf; 0,50-0,69 aralığında orta; 0,70-0,89 aralığında yüksek; 0,90-1,00 aralığında çok yüksek seviyede olduğu belirtilmektedir (Sungur, 2014: 116).

**Tablo 5. Sanal Kaytarma Boyutları ile Stres Arasındaki Korelasyon Analizi Dağılımı**

DEĞİŞKENLER		Dinlenme Amaçlı	Suistimale Açık	Kişisel Öğrenme	Belirsiz İnternet Kullanımı	Sanal Kaytarma	Stres Boyutu
<b>Dinlenme Amaçlı</b>	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	1					
<b>Suistimale Açık</b>	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	0,768** 0,000	1				
<b>Kişisel Öğrenme</b>	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	0,843** 0,000	0,807** 0,000	1			
<b>Belirsiz İnternet Kullanımı</b>	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	0,818** 0,000	0,734** 0,000	0,841** 0,000	1		
<b>Sanal Kaytarma</b>	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	0,930** 0,000	0,888** 0,000	0,947** 0,000	0,926** 0,000	1	
<b>Stres Boyutu</b>	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	0,406** 0,002	0,404** 0,002	0,528** 0,000	0,434** 0,001	0,481** 0,000	1
<b>Ort.</b>		2,72	2,31	2,50	2,44	2,50	3,22
<b>ss.</b>		0,99	0,99	1,02	0,99	0,92	0,73
<b>p&lt;0,01**</b>							
<b>p&lt;0,05*</b>							

Marina çalışanlarının mesai saatleri içerisinde internet kullanım etkinlikleri “Sanal Kaytarma” faktörü ile;

- Sanal kaytarma alt boyutlarından “Dinlenme Amaçlı İnternet Kullanımı” faktörü arasında anlamlı, pozitif yönlü ( $p<0,01$ ; 0,00) ve çok yüksek düzeyde ( $r=0,93$ ),
- Sanal kaytarma alt boyutlarından “Suistimale Açık İnternet Kullanımı” faktörü arasında anlamlı, pozitif yönlü ( $p<0,01$ ; 0,00) ve yüksek düzeyde ( $r=0,88$ ),



- Sanal kaytarma alt boyutlarından “Kişisel Öğrenme Amaçlı İnternet Kullanımı” faktörü arasında anlamlı ve pozitif yönlü ( $p<0,01$ ; 0,00) ve çok yüksek düzeyde ( $r=0,94$ ),
- Sanal kaytarma alt boyutlarından “Belirsiz İnternet Kullanımı” faktörü arasında anlamlı ve pozitif yönlü ( $p<0,01$ ; 0,00) ve çok yüksek düzeyde ( $r=0,92$ ) korelasyon söz konusudur.

Marina çalışanlarının mesai saatleri içerisinde internet kullanım etkinliklerinin sanal kaytarma alt boyutları arasındaki ilişki analizinde;

- “Dinlenme Amaçlı İnternet Kullanımı” ile “Suistimale Açık İnternet Kullanımı” faktörü arasında anlamlı ve pozitif yönlü ( $p<0,01$ ; 0,00) ve yüksek düzeyde ( $r=0,76$ ),
- “Dinlenme Amaçlı İnternet Kullanımı” ile “Kişisel Öğrenme Amaçlı İnternet Kullanımı” faktörü arasında anlamlı ve pozitif yönlü ( $p<0,01$ ; 0,00) ve yüksek düzeyde ( $r=0,84$ ),
- “Dinlenme Amaçlı İnternet Kullanımı” ile “Belirsiz İnternet Kullanımı” faktörü arasında anlamlı ve pozitif yönlü ( $p<0,01$ ; 0,00) ve yüksek düzeyde ( $r=0,82$ ),
- “Suistimale Açık İnternet Kullanımı” ile “Kişisel Öğrenme Amaçlı İnternet Kullanımı” faktörü arasında anlamlı ve pozitif yönlü ( $p<0,01$ ; 0,00) ve yüksek düzeyde ( $r=0,80$ ),
- “Suistimale Açık İnternet Kullanımı” ile “Belirsiz İnternet Kullanımı” faktörü arasında anlamlı ve pozitif yönlü ( $p<0,01$ ; 0,00) ve yüksek düzeyde ( $r=0,73$ ),
- “Kişisel Öğrenme Amaçlı İnternet Kullanımı” ile “Belirsiz İnternet Kullanımı” faktörü arasında anlamlı ve pozitif yönlü ( $p<0,01$ ; 0,00) ve yüksek düzeyde ( $r=0,84$ ) bir ilişki söz konusudur.

Marina çalışanlarının mesai saatleri içerisinde internet kullanım etkinlikleri “İş Stresi” faktörü ile;

- “Sanal Kaytarma” faktörü arasında anlamlı ve pozitif yönlü ( $p<0,01$ ; 0,00) ancak zayıf düzeyde ( $r=0,48$ ),

- Sanal kaytarma alt boyutlarından “Dinlenme Amaçlı İnternet Kullanımı” faktörü arasında anlamlı ve pozitif yönlü ( $p < 0,01$ ; 0,02) ancak zayıf düzeyde ( $r = 0,40$ ),
- Sanal kaytarma alt boyutlarından “Suistimale Açık İnternet Kullanımı” faktörü arasında anlamlı ve pozitif yönlü ( $p < 0,01$ ; 0,02) ancak zayıf düzeyde ( $r = 0,40$ ),
- Sanal kaytarma alt boyutlarından “Kişisel Öğrenme Amaçlı İnternet Kullanımı” faktörü arasında anlamlı ve pozitif yönlü ( $p < 0,01$ ; 0,01) ancak orta düzeyde ( $r = 0,52$ ),
- Sanal kaytarma alt boyutlarından “Belirsiz İnternet Kullanımı” faktörü arasında anlamlı ve pozitif yönlü ( $p < 0,01$ ; 0,00) ancak zayıf ( $r = 0,43$ ) bir korelasyon bulunmaktadır.

Sonuç olarak, çalışanların yaşadıkları iş stresi ile sanal kaytarma arasında zayıf da olsa bir ilişkinin var olduğu söylenebilir. Çalışanların stres boyutları ile sanal kaytarma boyutları arasında da pozitif yönde ancak zayıf bir ilişkinin varlığından söz edilebilir.

## SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışma yaşamında teknolojinin yer etmesi örgütlerin, işlerini yürütmelerinde ve üretkenlikleriyle beraber verimliliklerini de arttırmalarına olanak sağlamıştır. Ancak bu teknolojik gelişmeler bireylerin, mesai saatleri içerisinde iş dışı davranışlar sergilemesine de fırsat vermiştir. Bireyler, mesai saatleri içerisinde interneti bir iş aracı olarak kullanılmasının yanı sıra oyun oynamak, bahis sitelerinde gezmek, gereksiz e-posta takipleri yapmak ya da tatil için erken rezervasyon sitelerini ziyaret etmek gibi faaliyetlerde de bulunmaktadır. Yapılan bazı çalışmalar incelendiğinde internetin iki ucu keskin bir kılıç olduğunu göstermektedir. Çalışma yaşamı içerisinde verimlilik ve performans açısından sanal kaytarma davranışının bireyler üzerinde ve dolayısıyla örgütler açısından olumsuz etkisi olduğu düşünülmektedir. Bu anlamda örgütler, sanal kaytarma davranışlarının önüne geçebilmek adına kişisel amaçlarla internet kullanımına belirli sınırlandırmalar getirmişlerdir.

Örgütleri tehdit eder hale gelen sanal kaytarma davranışları son yıllarda araştırmacıların üzerinde çalıştığı önemli konular arasında yer almaktadır. Buradan hareketle bireylerin çalışma hayatı içerisinde yaşadıkları iş stresleri ile sanal kaytarma davranışları arasında herhangi bir ilişkinin olup olmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada araştırma sonuçlarının elde edilen bulgular değerlendirildiğinde;

Katılımcıların büyük çoğunluğunun erkeklerden oluştuğu ve yarısından fazlasının evli olduğu ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların %70'den fazlası 26 ile 45 yaş arasındadır ve %40'a yakını lise mezunu olduğu dikkat çekmektedir. Bununla beraber marina çalışanlarının internet kullanım düzeyleri incelendiğinde %50'ye yakın personelin 1-10 yıl arası süredir internet kullanırken %40'a yakını 10 yıldan fazla süredir internet kullandığını belirtmişlerdir. Yine katılımcıların %50'den fazlasının günde en az 1 saat internet kullandığı araştırma sonuçlarında elde edilen sonuçlar arasında yer almaktadır. Bununla beraber katılımcıların %80'e yakınının facebook, twitter, instagram gibi en az bir sosyal medya hesabına üye olup kullandıklarını belirtmişlerdir.

Marina çalışanlarının sanal kaytarma davranışı ile sanal kaytarma davranışı alt boyutları arasındaki ilişki düzeyi incelendiğinde, alt boyutlardan “Dinlenme Amaçlı İnternet Kullanımı”, “Kişisel Öğrenme Amaçlı İnternet Kullanımı” ve “Belirsiz İnternet Kullanımı” ile sanal kaytarma arasında pozitif yönlü ve çok yüksek düzeyde ilişki olduğu tespit edilmiştir. “Suistimale Açık İnternet Kullanımı” ile ise pozitif yönlü ve yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bununla beraber sanal kaytarma tüm alt boyutlarının birbirleri arasında pozitif yönlü ve yüksek düzeyde ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sanal kaytarma ve alt boyutları ile iş stresi arasındaki ilişki incelendiğinde ise “Sanal Kaytarma”, “Dinlenme Amaçlı İnternet Kullanımı”, “Suistimale Açık İnternet Kullanımı” ve “Belirsiz İnternet Kullanımı” arasında pozitif yönlü ancak zayıf düzeyde bir ilişki olduğu görülürken; “Kişisel Öğrenme Amaçlı İnternet Kullanımı” ile pozitif yönlü ancak orta düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Buradan elde edilecek sonuçlar doğrultusunda marina çalışanlarının iş stresi düzeyleri ile sanal kaytarma davranışlarının doğru orantılı olduğu görülmektedir. Bir başka ifade ile marina çalışanlarının mesai saatleri içerisindeki stres düzeylerinin

artmasıyla beraber sanal kaytarma davranışlarında da artış olduğu sonucu çıkarılabilir. Araştırmada elde edilen bu sonuçlar literatürde daha önce Çivilidağ'ın (2017) yaptığı "sanal kaytarma davranışı ve iş stresi" çalışma sonuçları ile tutarlılık göstermiştir. Bu anlamda çalışanların iş stresi düzeylerinin azaltılması çalışma yaşamı içerisindeki performansını arttırarak strese bağlı olarak gerçekleştirdiği bu sanal kaytarma davranışını azaltacağı söylenebilir.

Bireylerin çalışma saatleri içerisinde sanal kaytarma davranışı göstermesi sadece iş stresine bağlı olarak gerçekleşmemektedir. Ancak bireylerin yoğun çalışma saatlerinden dolayı alışveriş, bankacılık işlemleri ve kişisel ihtiyaçlarına yönelik görevlerini yerine getirememesi birey üzerinde stres yaratabilecek faktörlerden bazılarıdır. Bu anlamda bireylerin, çalışma süreleri boyunca web kullanımlarında bazı esnekliklerin getirilmesi bu stres düzeyini azaltacak ve çalışma yaşamı içerisindeki sanal kaytarma davranışını azaltacağı sanılmaktadır.

## KAYNAKÇA

Anandarajan, M., Devine, P. and Simmers, C. A. (2004). "A Multidimensional Sealing Approach to Personal Web Usage in the Workplace" M. Anandarajan ve C. A. Simmers (eds.), *A Personal Web usage in the Workplace: A Guide to Effective Human Resources Management*, 1st Edition, Hensey, Information Science Publishing, 61-79.

Andreassen, C. S., Torsheim, T. and Pallesen, S. (2014). Predictors of Use of Social Networks Sites at Work- A Specific Type of Cyberloafing. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 19: 906-921.

Arıkan, R. (2018). Anket Yöntemi Üzerinde Bir Değerlendirme, *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1: 97-159.

Baştürk, S., ve Taştepe, M. (2013). Anketler. S. Baştürk (Ed.), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Vize Yayıncılık*, 247-279.

Beehr, T. A. and Newman, J., E. (1978). Job Stress, Employee Health, And Organizational Effectiveness: A Facet Analysis, Model, And Literature Review1, *Personnel Psychology*, 31(4): 665-699.

Blanchard, A.L. and Henle, C.A. (2008). "Correlates of Different Forms of Cyberloafing: The Role of Norms and External Locus of Control" *Computers in Human Behavior*, 24(3): 1067-1084.

Blau, G., Yang, Y. and Ward-Cook, K. (2006). Testing a Measure of Cyberloafing, *Journal of Allied Health*, 35 (1): 9-17.

Çivilidağ, A. (2017). "İş Yaşamında Sanal Kaytarmanın İş Stresi, İş Doyumu İle İlişkisi Üzerine Bir Araştırma" Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, 59: 55-373.

Greenfield, D.N. (2002). 'Lost in Cyberspace: The Web @ Work', *CyberPsychology and Behavior* 5, 347–353.

Jia, H., Jia, R. and Karau, S. (2013). "Cyberloafing and Personality: The Impact of the Big Five Traits and Workplace Situational Factors". *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 20(3): 358-365.

Kalaycı, Ş. (2010). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, Ankara: Asil Yayınları.

Kinman, G. and Jones, F. (2005). Lay Representations of Workplace Stress: What Do People Really Mean When They Say They Are Stressed?, *Work & Stress*, 19(2): 101-120.

König, C. J., and Guardia, M. E. (2014). Exploring the positive side of personal internet use at work: Does it help in managing the border between work and nonwork? *Computers in Human Behavior*, 30: 355-360.

Köse, S., Oral, L., ve TÜresin, H. (2012). İş yaşamında sosyal kolaylaştırma kavramı ve sanal kaytarma ile ilişkisi: Araştırma görevlileri üzerinde bir araştırma. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(1): 287-295.

Liberman, B., Seidman, G., McKenna, K. and Buffardi, L. (2011). Employee Job Attitudes and Organizational Characteristics as Predictors of Cyberloafing, *Computers in Human Behavior*, 27 (6): 2192-2199.

Lim, V.K.G. (2002)"The IT Way of Loafing on the Job: Cyberloafing, Neutralizing and Organizational Justice" *Journal of Organizational Behavior*, 23 (5): 675-694.

Margolis, B. K. and Kroes, W. H. (1974). Occupational stress and strain. In A. McLean (Ed.), *Occupational stress*. Springfield, Illinois: Thomas.

Örücü, E., and Yıldız, H. (2014). İşyerinde kişisel internet ve teknoloji kullanımı: Sanal kaytarma. *Ege Academic Review*, 14(1): 99-114.

Özkalp, E., Aydın, U. ve Tekeli, S. (2012)"Sapkın Örgütsel Davranışlar ve Çalışma Yaşamında Yeni Bir Olgu: Sanal Kaytarma (Cyberloafing) ve İş İlişkileri Etkileri"Çimento İşveren Sendikası Dergisi, 26(2): 18-33.

Özkalp, E., ve Yıldız, H. (2018). Olumlu ve Olumsuz Sanal Kaytarma Davranışlarının İşteki Stres Üzerindeki Etkisi. İş, Güç: The Journal of Industrial Relations & Human Resources, 20(1): 57-74.

Özler, D.E. ve Polat, G. (2012). Cyberloafing Phenomen in Organizations: Determinants and Impacts, International Journal of eBusiness and eGovernment Studies, 4 (2): 1-15.

Özüdoğru, M. (2019). "Sanal Kaytarma ve İşgören Performansı İlişkisinde İş Stresinin Düzenleyici Etkisinin İncelenmesi: Sağlık Sektöründe Bir Araştırma", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bandırma Dokuz Eylül Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Balıkesir.

Robinson, S. L. and Bennett, R. J. (1995). A Typology of Deviant Workplace Behaviors: A Multidimensional Scalling Study, *Academy of Management Journal*, 38 (2): 555-572.

Seymour, L. and K. Nadasen (2007), 'Web Access for IT Staff: A Developing World Perspective on Web Abuse', *Electronic Library* 25, 543–557.

Sungur, O. (2014). Korelasyon Analizi, Editör: Şeref Kalaycı, SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri (ss: 116), 6. Baskı, Ankara, Asil Yayın Dağıtım.

Turunç, Ö. (2015). İş Stresi-Kaytarma İlişkisinde Liderin Rolü: Turizm Sektöründe Bir Araştırma. *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 1(2), 142-159.

Vitak, J., Crouse, J. and LaRose, R. (2011)"Personal Internet Use at Work: Understanding *Cyberlack*ing'' '*Computers in Human Behavior*, 27(5): 1751-1759.

Weatherbee, T., G. (2010). Counterproductive use of technology at work: Information & communications technologies and cyberdeviancy, *Human Resource Management Review* 20 35–44.

Yıldız, H., Yıldız, B., ve Ateş, H. (2015). Sanal Kaytarma Davranışlarının Sergilenmesinde Örgütsel Adalet Algısının Rolü Var Mıdır?, *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi (The JKEM)*,10(2), 55-66.